

AFRİKA'DA RUS İZLERİ: PRIGOJİN SONRASI WAGNER'İN KADERİ

KYRYLL STURMAK

Yüksek Lisans ESOĞÜ

“

Geçmişteki Arap Baharı olayları, Afrika ve Ortadoğu'da radikalleşmeyi ve rejimlerin çöküşünü tetikleyen ana sebeplerin genellikle gıda tedarikinde yaşanan sorunlar ve artan tahıl fiyatları olduğunu göstermişti. Bu durum, eski Liberya Devlet Başkanı Ellen Johnson-Sirleaf ve eski Nijerya Devlet Başkanı Olusegun Obasanjo'nun kaleme aldığı ve 2022'de The Economist dergisinde yayımlandığı “Rus Şavaşının Afrika Kurbanları” başlıklı bir makaleyle de teyit edilmiştir.

”

2023 yazı, Rusya Federasyonu için özellikle Özel Askerî Şirket Wagner ve Afrika kıtasındaki güç mücadelesiyle ilgili bir dizi önemli olayın yaşandığı bir dönemi işaret etmektedir. İlk olarak, birkaç ay önce Moskova, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın arabuluculuğuyla imzalanan Tahıl Anlaşması'ndan çekilmiştir. Bu, özellikle orta ve az gelirli Afrika ülkelerini açlık, sosyal istikrarsızlık ve hatta rejim değişikliklerinin eşiğine getirmiştir. Geçmişteki Arap Baharı olayları, Afrika ve Ortadoğu'da radikalleşmeyi ve rejimlerin çöküşünü tetikleyen ana sebeplerin genellikle gıda tedarikinde yaşanan sorunlar ve artan tahıl fiyatları olduğunu göstermişti. Bu durum, eski Liberya Devlet Başkanı Ellen Johnson-Sirleaf ve eski Nijerya Devlet Başkanı Olusegun Obasanjo'nun kaleme aldığı ve 2022'de The Economist dergisinde yayımlandığı “Rus Şavaşının Afrika Kur-

banları” başlıklı bir makaleyle de teyit edilmiştir. Ancak bugünkü Vladimir Putin yönetiminin “Küresel Güney” jeopolitik öncelikleri önemli ölçüde değişmektedir. Türkiye ve Rusya Dışişleri Bakanlıkları arasındaki yoğun görüşmelere, Afrikalı liderlerin tekrarlanan taleplerine ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sonsuz kişisel çabalarına rağmen, Kremlin'in Ukrayna'yı dâhil eden Karadeniz koridorunu genişletmeye ilgi göstermediği açıktır. Eğer Türkiye Cumhurbaşkanı, planladığı Soçi ziyareti sırasında bu koridorun yeniden açılması konusunda anlaşmaya varmazsa dünyanın en yoksulları gıda fiyatlarının hızla ve ciddi şekilde artmasından zarar görebilir.

RUSYA'NIN NİJER KONUMU VE WAGNER

Temmuz sonunda gerçekleştirilen 2. Rusya-Afrika Zirvesi'nde geçen yıla kıyasla devlet başkanla-

rının alışılmadık derecede düşük katılımı ve Putin'in Güney Afrika başkentinde düzenlenen BRICS Zirvesi'ne katılım girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması dikkat çekici diplomatik olaylardır. İlk etkinlik oldukça tahmin edilebilir bir şekilde sona ererken, BRICS toplantısı son ana kadar Rusya Devlet Başkanı'nın katılıp katılmayacağı konusunda belirsizlik taşımıştır. Bu "diplomatik operasyon" hakkında ayrı bir makale yazmak mümkün olabilir fakat kısaca özetlemek gerekirse Güney Afrika lideri Cyril Ramaphosa'nın ekibi, Putin'in Roma Statüsü'nü onaylamış ülkeye gelmesinin tutuklama ve Uluslararası Adalet Divanına teslim etme riski taşıyabileceği konusunda Kremlin'i ikna etmeyi zorla başarmıştır. Dolayısıyla zirvedeki Rus heyetine Bakan Sergey Lavrov liderlik etmiştir.

Bu arada, Afrika'nın Sahel bölgesinde uluslararası toplumu şaşırtan bir olay meydana gelmiş

ve Nijer'de askerî darbe yönetime el koymuştur. Cumhurbaşkanı istifa etmeyi reddederek şu anda sarayında tutulmaktadır; ordu ise ülkenin hava sahasını kapatmış, anayasayı askıya almış, bir dizi provokatif kararname çıkarmış ve rejimi sağlamlaştırmak için komşu devletlerle müzakerelere başlamıştır. Rusya Federasyonu, darbe girişimini resmen kınamasının yanı sıra Wagner Grubu, eylemlerini "sömürgecilere karşı mücadele" olarak nitelendirerek ve Rusya Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğunun (ECOWAS) askerî yönetimdeki Nijer'e müdahalesini onaylamayarak bu süreçteki politikasını belirginleştirmiştir. Bu bağlamda, Sovyet döneminden bu yana, Moskova'nın Afrika'da Batı karşıtı ve özellikle de Fransa karşıtı duyguları aktif şekilde kullandığını belirtmek gerekmektedir. Şimdi ise Rusya, hükümetle resmî ilişkisi artık gizlenmeyen Wagner'in çabalarıyla Fransız askerlerini bölgesel cihatçılara karşı mücadelede devre dışı bırakmaktadır. Örneğin, Paris'in önemli müttefiki Mali Cumhuriyeti'ndeki son gelişmeler, Sahel'deki Rus varlığının bir tür "enklav" hâline gelip etkinliğini bölgenin derinliklerine başarılı şekilde yaydığına işaret etmektedir. Mali'de şu anda asker gönderme ve Nijer krizini çözme ihtiyacı üzerine müzakereler sürdürülmekte ama bu görüşmelerin Kremlin'e

açıkça sempati duyan Burkina Faso, Gine, Mali ve hatta Sudan gibi ülkeler tarafından engellenmesi beklenmektedir. Böylece, Prigojin tasfiye edilse de Afrika ve Wagner, Rus dış politikasındaki öncülüğünü muhafaza etmektedir.

“
Söz konusu paralı askerler, yıllardır Afrika'da radikal oluşumlarla savaşmak veya yöneticilerin kişisel güvenliğini sağlamak amacıyla yerel otokratik rejimlere hizmet vermektedir. Yakın zamana kadar bu niş, başta Fransa olmak üzere Avrupa devletlerinin askerî ya da vekil güçleri tarafından sürdürülürken, Wagner'in sahneye çıkmasıyla bölgesel güç dengesi Moskova'nın lehine değişmeye başlamıştır.”

WAGNER'DE YAŞANAN DEĞİŞİM VE AFRIKA SÜRECİ

Rusya makamlarının raporuna göre, Özel Askerî Şirket "Wagner" in kurucusu Yevgeniy Prigojin, kuruluşun komutanı Dmitriy Utkin ve diğer beş üst düzey yetkili, 23 Ağustos 2023 tarihinde özel bir uçağın düşmesi sonucunda hayatını kaybetmiştir. Bu şekilde Moskova'da "Adalet Yürüyüşü"ne ka-

tilan tüm askerî elitler ortadan kaldırılmış oldu. Bu olaya dair pek çok komplo teorisi bulunmakla birlikte, uçağın düşmesinin en muhtemel nedeni, Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı liderliğinin değiştirilmesine yönelik isyanına ve ultimatoma yanıt olarak geldiği söylenebilir. Kazadan bir gün önce, Ukrayna'daki sözde özel askerî operasyonun komutanı General Sergey Surovikin, Wagner darbesinin çökmesinden bu yana kamuoyunda görünmeyerek Savunma Bakanlığının emriyle "izinli" şeklinde görevden alınmıştır. Prigojin'in öldürüldüğü gün ise Surovikin, Rusya'nın havacılık ve uzay kuvvetleri başkomutanlığı görevinden de uzaklaştırılmıştır. Tüm bunlar, özel askerî şirketin tepe kadrosunun ortadan kaldırma ya da kasıtlı olarak tasfiye edilmesi ve sıradan Wagnercilerin silahlı kuvvetlerin resmî yapılarına dâhil ettirilmesi sonucunu doğurmaktadır.

İlginç şekilde, ölümünden bir gün önce Prigojin Afrika'dan oldukça vatansever bir video mesajı kaydederek Mali başta olmak üzere bölge ülkelerinde bulunan Wagner oluşumlarının eylemlerinin koordinasyonunu rapor etmiştir. Bu paralı askerler, yıllardır Afrika'da radikal oluşumlarla savaşmak veya yöneticilerin kişisel güvenliğini sağlamak amacıyla yerel otokratik rejimlere hizmet vermektedir. Ya-

kın zamana kadar bu niş, başta Fransa olmak üzere Avrupa devletlerinin askerî ya da vekil güçleri tarafından sürdürülürken, Wagner'in sahneye çıkmasıyla bölgesel güç dengesi Moskova'nın lehine değişmeye başlamıştır. Böylelikle Afrika'daki yabancı ekonomik çıkarlar arasında Rus yatırımlarının payı yalnızca %1 civarında olmasına rağmen, Rusya Federasyonu bölgede yer edinmek için sömürge karşıtı duyguları güç kullanarak destekleme şeklinde alternatif yol bulmuştur. Günümüzde Afrika bölgesinin özellikle orta ve Sahel bölgesinin önemli kısmı, Wagner Grubu'nun çabaları sayesinde Rus dış politikasının yörüngesine girmiş durumundadır. Artık savaş, Sahel'de demokratik umutların belki de son noktası olan, son döneme kadar Ukrayna'yı açıkça destekleyen, hatta Kırım Platformu'na katılan ve mümkün olan her şekilde Avrupa devletleri ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile iş birliği yapan Nijer Cumhuriyeti etrafında dönmektedir. Wagner, muhtemelen Nijer cuntasına askerî destek vererek ülkede meşru iktidarın yeniden tesis edilmesini engellemek için ciddi çaba da sarf edecektir.

Şu anda Wagner personelinin esas olarak iki yerde bulunduğu güvenilir şekilde bilinmektedir: Belarus

ve Sahel. Belarus Başkanı Aleksandr Lukaşenko'nun açıklamalarına göre, örgütün savaşçıları Polonya ve Litvanya sınırına doğru amansızca ilerlemekte, bu da dünyayı Rusya ile Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) bloku arasında açık bir çatışmanın eşiğine getirmektedir. Son haftalarda, Wagnercilerin Avrupa Birliği'ne (AB) girmesini engellemek üzere hem diplomatik yollarla hem de Polonya-Litvanya sınırının büyük ölçüde güçlendirilmesi yoluyla birçok girişimde bulunulmuştur. Tüm bunlar, birkaç bin paralı asker ile NATO'ya üye olan ülkelerin düzenli birlikleri arasında gerçek bir çatışmanın Wagner için intihar anlamına geleceğini ve en fazla hibrit nitelikte provokasyonlar beklenebileceğini göstermektedir. Öte yandan, Batılı ülkelerin her zamankinden daha zayıf olduğu Afrika cephesinde Rusya için yeni fırsatlar ortaya çıkmaktadır. Wagner'in birliklerini arttırması, yerel halkları saflarına katması ve grubu sıkı bir şekilde merkezileştirmesi, Moskova'nın bölgedeki güç varlığının artmasına yol açabilirdi. Dolayısıyla jeopolitik gerçekçilik açısından Kremlin'in Sahel'de nüfuzunu güçlendirme konusuna daha fazla odaklanabileceği öne sürülebilir. Muhte-

melen bu girişimler, sadece Batı'nın küresel etkisini zayıflatmak ve "Küresel Güney"de Rusya'nın nüfuzunu güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda Rusya'nın hem ABD ve AB ile hem de yıllardır Afrika ülkeleriyle ekonomik bağımlılık ilişkileri kurmakta olan Çin'e karşı pozisyonunu güçlendirebilir. Bu koşullar altında, Rusya-Afrika Zirvesi'ne bizzat katılan ve petrol, altın ve değerli taşlarla ilgili özel bir ticari çıkarı olan Yevgeniy Prigojin'in, Mali ziyaretinin hemen ardından ölmesi oldukça semboliktir. Batı medyasında ortaya çıkan bazı söylentilere göre, bu ölümün asıl sorumlusu Rus Genelkurmay Ana İstihbarat Müdürlüğü'nün gizli operasyonlar koordinatörü ve aynı zamanda birçok Afrikalı politikacıyla kişisel olarak tanışmayı başarmış aynı Afrika zirvelerinin katılımcısı Binbaşı General Andrey Averyanov olabilir. Rakiplerin hızlı tasfiyesi, Ukrayna cephesi ile Belarus topraklarından askerlerin geri çekilmesi, Rusya'nın Sahel'de hâkim konum elde etme isteğini artırabilir. Nijer'in stratejik önemi ise özellikle Fransa'ya özel erişimi sağlayan uranyum yatakları ve Amerikan askerî üslerinin yoğunlaşması göz önüne alındığında, paramiliter Wagner savaşçılarının yakın gelecekte Nijer'deki askerî cunta yanında çatışmalarda yer alması beklenebilir. ■

